

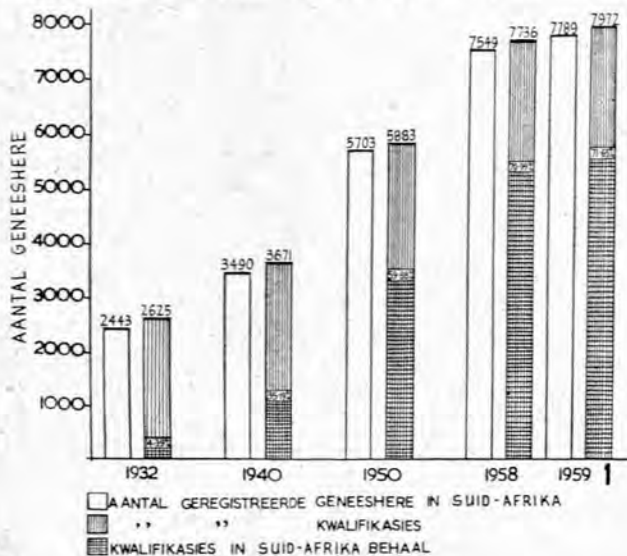
DIE OPKOMS EN DIE BYDRAE VAN DIE AFRIKAANSE GENEESKUNDIGE FAKULTEITE

H. W. SNYMAN, M.B., B.Ch. (RAND), M.D. (GRON.) *Dekaan, Fakulteit Geneeskunde, Universiteit van Pretoria*

Die reeds welbekende mediese figure van die tonele in Burrows¹ se *History of Medicine in South Africa* moes uiteraard hul skoling in oorsese geneeskundige fakulteite ontvang. So het die eerste Kaapgebore medikus, Le Seuer, sy opleiding in Groningen (1770) en die volgende groep dit in Leiden gekry.

Afrika as geheel moes eue lank staatmaak op geneesherre met 'n ondernemingsgees en 'n sin vir die vreemde, of wat begeester was met 'n sending om die broodnodige geneeskundige versorging geleidelik beskikbaar te stel. Die eerste skemering van 'n eie geneeskundige skoling suid van die Sahara breek in 1896 deur met die ontstaan van 'n geneeskundige hulp-skool in Madagaskar. Pas egter met die stigting van die geneeskundige fakulteit aan die Universiteit van Kaapstad in 1918 het die eerste werklik eie en volwaardige opleiding in Suid-Afrika en in Afrika suid van die Sahara ontstaan. Ander geneeskundige kersies word egter ook oor die ligter en donker vasteland aangesteek: Witwatersrand in 1921, Makerere in 1924, Khartoem in 1924, Pretoria 20 jaar later in 1943, Nigerië in 1948, Dakar in 1950, Durban in 1951, Lovanium (Leopoldstad) in 1954, Stellenbosch in 1955, en Elizabethstad in 1956. Wat ons eie land betref, word sy

fakulteit amptelik aan die Universiteit van Pretoria ingestel² en gekoppel aan die Algemene-Hospitaal, Pretoria, waar ongeveer 450 Blanke- en 650 Bantoe-beddens vir die onderwys beskikbaar was. In hierdie moeilike eerste jare het die bestendige hand van die eerste dekaan, prof. L. J. te Groen, vastigheid en rigting gegee. Aan belangstelling van die studentekant het dit van meet-af nie ontbreek nie soos blyk uit Afb. 2.² Eerder was daar kommer om geskikte personeel

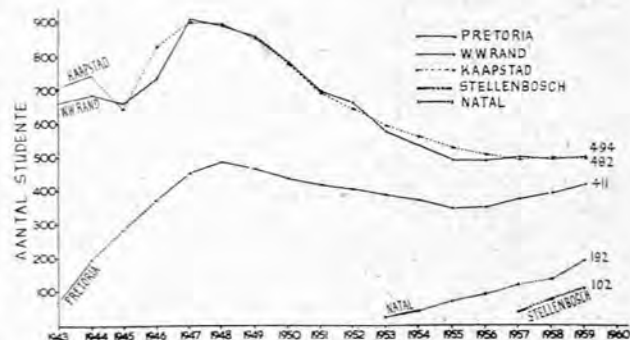

Afb. 1

mediese aanwas en voorsiening en geneeskundige ryping in groot trekke in die syfers² weerspieël wat in Afb. 1 aangegee word.

GENEESKUNDIGE ONDERRIG IN AFRIKAANS

Geneeskundige onderrig in Afrikaans het laat op ons toneel verskyn en is nie sonder moeite en pyn verkry nie. In die onweersjare 1938 en 1939 is die gedagte aan 'n Afrikaans-talige mediese skool aan die owerhede vir oorweging voorgelê. Gebrek aan geld en heftige gevoelens in die oorlogsklimaat het botsende strominge in die openbare lewe, op politieke en kerklike terrein, in die pers, en op die akademiese vlak meegebring. In 1943 is die eerste Afrikaanse geneeskundige

Afb. 2 Aantal geregistreerde mediese studente tot vandag aan die 5 geneeskundige fakulteite in Suid-Afrika.

2

te verkry. Die personeel immers moes nie alleen vakkundig voldoende geskool wees nie, maar moes professionele spanwerk openbaar, met 'n akademiese gees besiel wees of word, en die onderrig in Afrikaans met oortuiging kon oordra. Die moeilike wordingsjare het plek gemaak vir ruimer groeiare en tans reeds kan hierdie fakulteit sy geleedere uit sy eie geskooldes en akademies-presterendes aanvul en versterk. Die bydrae van die Fakulteit Geneeskunde van die Universiteit van Pretoria op die nagraadse vlak word in Tabela I en II aangegee. In Tabel I word die totale aantal nagraadse studente

TABEL I. TOTALE AANTAL NAGRAADSE STUDENTE

Jaar	Aantal
1946	1
1947	14
1948	20
1949	33
1950	44
1951	34
1952	55
1953	60
1954	67
1955	69
1956	69
1957	73
1958	75
1959	77

TABEL II. AANTAL GRADE EN DIPLOMAS TOEGEKEN

Grade en diplomas	Aantal
1. Baccalaureusgrade:	
M.B., Ch.B.	944
2. Magistersgrade:	
Ch. M. tot 1956	11
M.Med. 1952 - 59	61
3. Doktorsgrade:	
M.D. Klinies	5
M.D.	33
4. Nagraadse Diplomas	36
Totaal	1,090

aangegee, en in Tabel II die totale aantal grade en diplomas wat gedurende die tydperk 1946 - 1959 toegeken is.

Die eerste Afrikaanse fakulteit kon ook 'n bydrae lewer tot die personeel van die tweede Afrikaanse fakulteit wat in 1955 aan die Universiteit van Stellenbosch gestig is. In 'n gunstiger klimaat gekonsipieer, polities en finansiële, het die totstandkoming van dié fakulteit sonder groot woelinge en

diepgaande verskille plaasgevind. Wel is aanvanklik oorweeg of 'n tweede Afrikaanstalige fakulteit nie in Bloemfontein aan die Universiteit van die Vrystaat gestig moes word nie. Die beskikbaarstelling van die nuwe Karl Bremer-Hospitaal met 250 beddens te Bellville het egter kliniese huisvesting vir Stellenbosch meegebring en die onderneming vlot laat loods met prof. F. D. du T. van Zijl as eerste dekaan. Ook hier het personeeltekort in sommige basiese vakke, 'n tekort eie aan die hele land, aanvanklik stremmend gewerk. Die eerste groep geneesheren van hierdie fakulteit sal aan die einde van 1961 afstudeer; die eerste nagraadse studente voltooi ook reeds hul opleiding.

Die stelsel van onderrig wat destyds vir Pretoria oorweeg is, het heelwat gedagtes gaande gemaak. Oor die algemeen is die huidige onderwyspatroon van ons verskeie skole baie naverwant, ten dele uit hoofde van die feit dat 'n gemeenskaplike minimum-leerplan deur die Suid-Afrikaanse Geneeskundige en Tandheelkundige Raad neergelê is. Gedurende die vormingsjare van geneeskundige onderwys in Suid-Afrika, 1925 - 1928,⁴ was die invloed van die Edinburgse Skool toonaangewend, 'n skool wat op sy beurt deur die Leidense Skool bevrug is. In die tyd van Boerhaave immers het baie van die later toonaangewende Edinburgse klinici hul skoling in Leiden ontvang. Langs hierdie omweg het die Nederlandse invloed ook by ons 'n rol gespeel, aangesterk deur personelede wat hul studiejare in Nederland deurgebring het. Nog steeds kerf ons skole aan 'n onderwyspatroon wat die beste geneesheren vir ons eie omstandighede sal help kweek.⁵

Afrikaans as Mediese Vaktaal

In hierdie kort oorsig oor Afrikaanstalige geneeskundige akulteite, word die gebruik van Afrikaans as mediese taal-medium as 'n inherente en grondliggende faktor beskou. Ook hierin moes die pioniers helderheid soek en tot gemeenskaplike benadering kom. Die eerste jare het aan die ou stryd tussen Afrikaans en Hollands herinner. Daar was natuurlik geen aanvaarde vorm en geen woordeboek of leerboeke met 'n konsekwente spelbeeld nie. Die grootste groep dosente, self in Engels geskool, was begryplikerwys geneig om 'n vertaling uit Engels voor die voet te volg. Sommige het gemeen dat 'n 'internasionale' spelling bestaan en as maatstaf moes dien. In werklikheid is daar nie so iets nie — elke Europese taal verkleet tog sy mediese terminologie volgens sy eie taalvorm. Net die internasionaal aanvaarde Latynse benamings in die anatomie, en ten dele die patologie, is werklik internasionaal.⁶ Geleidelik ook moes ingesien word dat elke taal oor sy eie volkswoord saam met die verwerkte of aangepaste Latynse of Griekse wortelwoord beskik. Op ieder vakgebied het Afrikaans toe reeds sy beslag begin kry, oral met as gemeenskaplike uitgangspunt die Akademie se spelreëls. Daarom is hierdie spelreëls en die Akademie se woordelyste reeds in 1952 as amptelike beleid en voorbeeld vir die Fakulteit van Geneeskunde in Pretoria aanvaar. Sedertdien het hierdie reëls tot 'n steeds wyer kring

uitgebrei en het die Afrikaans-mediese taalgebruik ook sy fondament gevind; hierop word tans gebou om die nodige woordeboek ook die lig te laat sien.

Met so 'n kort bestaan kan dit moeilik verwag word dat op medies-tegniese gebied 'n enigszins omvangryke Afrikaans-mediese literatuur al kon ontstaan. Reeds voor 1944 was daar enkele mediese proefskrifte in Afrikaans en sedertdien het ruim 'n twaalfstal keurige geskifte bygekom. 'n Klein groep mediese boeke in Afrikaans het ook die lig gesien.⁷⁻¹² Mediese verslae aan amptelike liggame word reeds as dokumente in Afrikaans opgestel. Waar vroeër deur die jare maar enkele artikels in Afrikaans in die *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Geneeskunde* verskyn het, het die amptelike beleid sedert die afgelope 12 jaar om tweetalige redaksionele artikels te publiseer, as aansporing gedien en het die Afrikaanse bydraes gedurende 1959 sigbaar toegeneem tot ruim 'n twintigtal met 'n hele reeks redaksionele weergawes daarby.

Die behoefte aan die geskrewe woord in Afrikaans was egter nog nie voldoende gedek nie. Die student as belanghebbende het immers die boek- of band-vorm nodig waarin die leesstof gelyktydig en in sy geheel in Afrikaans aangebied word sodat hy met die seggingswyse en die woordbeeld vertrouwd kan raak. Die hoë produksiekoste, geweeë teenoor die nog klein markgebied, verhoed nog die ontstaan van leerboeke wat, in ieder geval tot by die nuwe uitgawe, met tydskrifwerk aangevul sou moet word. Om in hierdie leemte te help voorsien is besluit om 'n tydskrif uitsluitlik in Afrikaans uit te gee en het *Geneeskunde*¹³ in Januarie 1959, die feesjaar van Afrikaans, sy verskyning gemaak. As eerste doelwit is gestel bydraes uit al die vakke in die leerplan om die praktiserende arts met ons kernprobleem, die siek mens, by te staan. Die eerste jaar het bewyse gebring van 'n diepgaande belangstelling en van 'n sluimerende lees- en skryf-lus.

Die gebruik deur Afrikaanssprekende medici van hul taal in ons beroepslewe het geleidelik gekom, maar dit brei tans vinnig uit. Die Afrikaanse taalgebruik vind reeds in hoër geestelike inspanning, in die beroep, en in navorsing 'n natuurlike plek langs die taalgebruik van ouer Engels-sprekende kollegas wat reeds soveel tot ons geneeskundige welvaart bygedra het.

VERWYSINGS

1. Burrows, E. H. (1958): *A History of Medicine in South Africa*. Kaapstad: A. A. Balkema.
2. Inligting verstrek deur die Suid-Afrikaanse Geneeskundige en Tandheelkundige Raad, Februarie 1960.
3. *Gedenkskrif oor Geskiedenis van Universiteit van Pretoria*, in druk.
4. Wet op Geneesheren, Tandartse en Aptekekers, Nr. 13 van 1928.
5. Minimum Leerplan vir Geneeskunde, Suid-Afrikaanse Geneeskundige en Tandheelkundige Raad, 1959.
6. Kopsch, J. (1957): *Nomina Anatomica*. Stuttgart: Georg Thieme.
7. Monnig, H. O. (1944): *Parasiete en Parasitiese Siektes van die Mens*. Johannesburg: Voortrekkerpers.
8. Du Toit, F. S. (1944): *Stryd teen Siektes*. Johannesburg: Voortrekkerpers.
9. *Idem* (1945): *Geslagsiektes*. Johannesburg: Voortrekkerpers.
10. Steyn, D. G. (1949): *Vergiftiging van Mens en Dier*. Pretoria: Van Schaik.
11. (a) Brink, H. E. (1952): *Menslike Fisiologie*, bd. 1, 2e uitg. Stellenbosch: Universiteits-Uitgewers en Boekhandelaars.
11. (b) *Idem* (1957): *Ibid.*, bd. 2, 2e uitg. Stellenbosch: Universiteits-Uitgewers en Boekhandelaars.
12. V. Mihalik, P. (1951): *Algemene Weefselteer*. Johannesburg: Dagbreek.
13. Redaksioneel (1959): *Geneeskunde*, 1, 4.